

8. České stavovské povstání a třicetiletá válka

Náboženské i politické rozepře v českém státě od počátku 17. století postupně narůstaly a přerostly v celoevropský ozbrojený konflikt, který v různých částech Evropy trval tři desítky let (proto **třicetiletá válka – 1618 až 1648**) a který začal a skončil na našem území.

Povstání stavů

Ve stavovské politice se u nás stále silněji prosazovali katoličtí šlechtici. Byli vesměs vychováni jezuity a jejich vztah k nekatolíkům byl proto daleko nesmlouvavější. Narůstajícímu tlaku se nekatolíci samozřejmě bránili a sami se stávali stejně bojovnými a netolerantními. Schylovalo se k vážnému střetnutí obou stran. Otevřený boj propukl roku 1618.

Panující král a císař **Matyáš II.** neměl děti a podle dohod se španělskými Habsburky jej měl vystřídat jeho bratranec Ferdinand Štýrský. Ten byl nejen velmi bojovným katolíkem, ale zároveň i rozhodným zastáncem panovnického absolutismu. Zdálo se proto téměř nemožné, aby muže s názory a postoji tak odlišnými od většiny české společnosti, stavové za krále přijali. A přece se Matyášovi podařilo Ferdinanda již roku 1617 za příštího krále za příslib respektování Rudolfova Majestátu, který zaručoval náboženské svobody šlechty a měšťanů, prosadit.

Katolická strana v tom viděla své vítězství a rozhodla se ho využít. Nechala uzavřít dva nekatolické kostely, jeden v Broumově a druhý v Hrobech u Jáchymova, který byl dokonce zbořen. Nekatolíci v tom viděli porušení náboženských svobod, jež jim dával Rudolfov Majestát. Protestovali a dožadovali se ochrany svých práv. Král Matyáš však jejich stížnost jednoznačně odmítl jako neoprávněnou. Navíc zakázal další svolání zemského sněmu. Tím však zásadně porušil stavovská práva.

Přední stavovští politici se rozhodli k ráznému činu. Na zemském sněmu, který stavové svolali i přes Matyášův zákaz, svůj hněv namířili proti úředníkům, kteří krále, sídlícího ve Vídni, v Čechách zastupovali. Dne **23. května 1618** vtrhli do kanceláří Pražského hradu a dva přítomné šlechtice – královské místodržící Slavatu a Martinice – shodili z okna do hradního příkopu. Tak další **pražskou defenestrací** začal otevřený odboj – **české stavovské povstání**. A ještě téhož roku se rozhořela skutečná válka.

Pro muže, které povstalci vyhodili z okna, nakonec nedopadla tzv. druhá pražská defenestrace nejhůř, všichni tři svůj pád šťastně přežili. Naštěstí pro ně bylo pod okny kanceláře v hradním příkopě smetiště s hromadami odpadků, které dopad velmi zmírnilo. Jinak by pro ně těch 16 metrů, které dělilo okno od dna příkopu, bylo určitě osudné.

Matyáš (žil v letech 1557–1619) byl ctižádostivým synem Maxmiliána II. a Marie Španělské, mladší bratr Rudolfa II., kterého vystřídal postupně ve všech funkcích včetně titulu římskoněmeckého císaře (1612). V Čechách podpořil katolickou stranu, přenesl své sídlo z Prahy do Vídně, čímž Praha přestala být až do roku 1918 trvalou rezidencí hlavy státu. Matyášovo manželství s Annou Tyrolskou bylo bezdětné, a proto bylo následnictví přeneseno na štýrskou větev Habsburků. Budoucí nástupce Ferdinand Štýrský postupně omezoval politický vliv stárnoucího Matyáše, který na prahu třicetileté války ve Vídni umírá.

Na reprodukci obrazu od neznámého autora (originál uložen na zámku v Telči) vidíme tři osoby, dvě z nich znáte – jedním místodržícím byl Vilém Slavata z Chlumu, druhým byl pak Jaroslava Bořita z Martinic. **Zjistěte, kdo byl onou nešťastnou třetí osobou, která byla vyhozena z oken Starého královského paláce na Pražském hradě. Podle historiků šlo již o třetí pražskou defenestraci. Kdy a za jakých okolností proběhly obě předchozí?**

Která svěťice zachraňuje na obrázku vyhozené místodržící?

Nutno poznamenat, že oba postizení místodržící se pak o několik let později účastnili v roli diváků popravy svých odpůrců na Staroměstském náměstí.

V roce 1619 král Matyáš zemřel, ale **Ferdinand Štýrský** na český trůn nenastoupil. Stavové jej sesadili a novým králem zvolili **Fridricha Falckého**. Fridrich byl čelným představitelem říšsko-německé nekatolické šlechty, stál v čele protestantské Unie a navíc byl zetěm anglického krále Jakuba I. Stavové proto počítali s tím, že na svou stranu získají významné nekatolické mocnosti. Ani mocná Anglie, ani nikdo jiný se však za věc českých stavů nepostavil. Češi museli s Habsburky bojovat v podstatě sami, což velmi snižovalo jejich šance na konečné vítězství.

Ferdinand za peníze, jež získal z bohatého Španělska, mohl postavit silnou žoldnéřskou armádu, na pomoc mu přispěla i katolická Liga z říše, v jejímž čele stál Maxmilián Bavorský. Tyto armády sevřely roku 1620 Čechy do pevných kleští a z několika stran postupovaly ku Praze. Dne **8. listopadu 1620** se střetly se stavovským vojskem **na Bílé hoře** nedaleko Prahy. Stavovská armáda bitvu prohrála, král Fridrich uprchl z Prahy a poté i ze země. Českým králem se stal Ferdinand II. Štýrský.

Čeští stavové se nespokojili jenom s volbou nového krále, ale změnili roku 1619 i vnitřní uspořádání státu a dali mu novou ústavu, tzv. **konfederaci**. Podle ní byly všechny země českého státu – Čechy, Morava, Slezsko i Lužice – zcela rovnoprávné. Nekatolíci měli ve všech úřadech přednost před katolíky. Moc stavů stála nad mocí královskou a nový král musel být vždy volen společně stavy všech zemí. Význam konfederace záhy přerostl hranice českého státu. Přihlásili se k ní

Fridrich Falcký (žil v letech 1596–1632) – „Zimní král“ (vládl jen přes jednu zimu) – po porážce českých stavů na Bílé hoře i s rodinou opustil Prahu. Protože ztratil nejen Čechy, ale i Falc, žil dlouhá léta v Haagu.

► Kde leží toto město a proč právě v něm našel po ztrátě svých rodových držav azyl bývalý český král (1619–1620)?

Tato mohyla na Bílé hoře v Praze připomíná památnou bitvu. Byla navržena v roce 1920.

► Proč právě v tomto roce? Jakou roli hraje tato bitva v českých dějinách?

Po roce 1648 byl na Bílé hoře postaven klášter Panny Marie Vítězné, který na své náklady dali zbudovat sami Pražané na památku vítězné bitvy nad Švédy v roce 1648.

► Jakou změnu smýšlení Čechů během třicetileté války to dokumentuje?

totiž i někteří stavové uherští a rakouští. Středoevropská habsburská monarchie tak přestala formálně existovat. Není proto divu, že Habsburkové na porážku českého povstání vynaložili tolik peněz i úsilí.

Český stát a společnost po porážce povstání

První a hlavní králův úder směřoval proti vůdcům odboje. Ti, kteří neuprchli a zůstali v Čechách, byli zatčeni a postaveni před mimořádný soud. Dvacet sedm vůdců povstání bylo odsouzeno k trestu smrti a **21. 6. 1621** popraveno na Staroměstském náměstí v Praze.

Představitelé stavovského odboje byli exemplárně potrestáni 21. června 1621 na Staroměstském náměstí v Praze. Mezi odsouzenými byl i tehdejší rektor pražské univerzity a věhlasný osobní lékař císaře Rudolfa II., rodák ze Slovenska Jan Jessenius. Rozhodně se však nejednalo o 27 „českých pánů“, jak se často hovoří, k panskému stavu patřily jen 3 osoby (kromě Kryštofa Haranta a Václava Budovce z Budova ještě Jáchym Ondřej Šlik), 7 bylo rytířů a 17 měšťanů.

Císař trestal své odpůrce bez milosti, odsouzené nezachránil ani zdravotní stav ani pokročilý věk (např. rytíři Kašparu Kaplíř ze Sulevic bylo dokonce osmdesát šest let), navíc nešlo o levnou záležitost. Přední český historik Josef Petráň o tom píše: Jan Mydlář předložil staroměstskému rychtáři vyúčtování, v němž požadoval pro sebe a své pomocníky 584 kop míšeňských. Nebylo to málo, za tuto částku se v té době dal koupit i dům. Zemský místopředseda Karel z Lichtenštejna dal nakonec katovi vyplatit sumu o 50 kop míšeňských vyšší. (Josef Petráň: Staroměstská exekuce, s. 18)

Ve srovnání s postupem španělských Habsburků ve vzbouřeném Nizozemí však represe nebyly zdaleka tak tvrdé možná i proto, že většina hlavních aktérů protihabsburského povstání včas ze země utekla. Císař se spokojil s konfiskacemi jejich majetku, který nutně potřeboval ke krytí válečných výdajů.

► Který slavný pražský kat byl pověřen touto exekucí?

► Jaký další význam měla staroměstská exekuce kromě potrestání rebelů a císařových odpůrců?

► Zjistěte, jak se jmenoval slavný cestopis, který Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic napsal, a o které z jeho cest vypráví.

Čelným i řadovým účastníkům povstání byl také zabaven majetek. Novými majiteli takto zkonfiskovaných panství se stala prohabsbursky orientovaná česká šlechta, ale i Ferdinandovi vojenští velitelé a členové jeho dvora. Většina panství změnila své majitele.

V červenci 1627 vydal Ferdinand II. patent, který byl určen šlechtě a měšťanům. Mimo jiné v něm stálo:

„Kdyby se někdo v stanoveném termínu šesti měsíců s námi v naší svaté katolické víře nesrovnal, jsme zcela rozhodnutí a chceme, aby bylo konečně vysvětleno mocí tohoto císařského a královského patentu, že po uplynutí stanoveného šestiměsíčního

termínu nedovolujeme a nepřipouštíme, aby jediný dále bydlel v často zmíněném našem dědičném království Českém a své statky tu osobně vlastnil, nýbrž titíž pak odešli z často řečeného našeho království Českého, své statky však aby byli povinni prodati svým příbuzným nebo jiným katolickým obyvatelům.“

Vysvětlete, co takové nařízení pro obyvatele Čech znamenalo?

Čechám i Moravě byly dány nové ústavy – **zemská zřízení**. Pro Čechy platilo tzv. **Obnovené zřízení zemské** od roku 1627, pro Moravu od roku následujícího. Z mnoha nových ustanovení byla nejpodstatnější ta, podle nichž ztratily stavovské obce právo zasahovat do politického dění. Český trůn přestal být volitelný a stal se dědičným v habsburském rodě. Nejvíce však postihlo českou společnost ustanovení, podle něhož mohli na území Čech a Moravy nadále trvale žít jen katolíci. Ostatní (což se netýkalo poddaných) museli zemi buď opustit, nebo přestoupit na novou víru.

Neví se přesně, kolik lidí ze země odešlo. Podstatnější než jejich počet byla však skutečnost, že emigrovali především lidé, kteří vytvářeli českou předbělohorskou kulturu. Z nich nejvýznamnějším byl nepochybně **Jan Amos Komenský**. Přesto však nebyla předbělohorská kultura zničena zcela. Mnohé z ní přejala i kultura pobělohorská. Jejimi tvůrci již byli katolíci, avšak bez dědictví předchozí doby by byla nemyslitelná. Dílem, které na ní v mnohém – především ve své obraně češství – navazuje, jsou práce všestranně vzdělaného jezuita Bohuslava Balbína (žil v letech 1621–1688).

Albrecht z Valdštejna, příslušník starého, ale poměrně chudého českého rodu, patří k největším vojevůdcům 17. století. Ačkoliv pocházel z českobratrské rodiny, tak již v mládí přestoupil stejně jako mnoho jiných k slibnějšímu katolictví. Kariéru důvody ovlivnily i volbu jeho dvou manželek – díky prvnímu sňatku se stal jedním z nejzámožnějších moravských pánů, druhým s dcerou císařova rádce Isabellou Harrachovou se pojistil i politicky.

Za povstání přeběhl na císařovu stranu a již v prosinci 1621 byl jmenován zemským vojenským velitelem Království českého, což mu umožnilo zmocnit se konfiskacemi a levnými koupěmi značného majetku. Z panství, která koupil nebo za své služby dostal od Ferdinanda II. darem, vytvořil v severovýchodních Čechách nový ohromný celek – Frýdlantské vévodství. Tím hlavním, čím se jeho vévodství odlišovalo od zbytku země, byly zdejší hospodářské i životní podmínky. Valdštejn si ponechal osvědčené úředníky z předbělohorské doby, i když třeba nebyli katolíky. Podporoval zemědělství i řemeslnou výrobu a obchod, měl dokonce i právo razit vlastní mince. Zakázal tu i násilné převádění poddaných na katolickou víru. Není proto divu, že se jeho panství říkalo „šťastná země“ („terra felix“). Vcelku poklidný vývoj však trval jen čtrnáct let. Prosperita umožnila Valdštejnovi vystavět velkolepý palác i v Praze. K jeho výstavbě zakoupil parcely 23 domů i se zahradami a tři cihelny, na jejichž místě vybudoval luxusní palácový komplex, který patří k nejzajímavějším barokním památkám.

Albrecht Václav Eusebius Valdštejn (žil v letech 1583–1634)

► Zjistěte, ve kterých bitvách tento slavný vojevůdce třicetileté války zvítězil. Jak tato Valdštejnova vítězství ovlivnila další průběh tohoto prvního celoevropského konfliktu v dějinách?

► Které významné instituce v něm dnes sídlí?

► Jak se podle vás v koncepci této stavby odrazily Valdštejnovy nemalé politické ambice?

Z bohatých zdrojů svých panství postavil a vyzbrojil Valdštejn pro císaře stotisícovou armádu. S ní porazil Dány a za odměnu byl jmenován nejvyšším Ferdinandovým vojenským velitelem na souši, a dokonce i na moři. Stanul na vrcholu moci, byl to však současně i začátek jeho pádu. Valdštejnovi na císaři téměř nezávislé postavení, vliv v říši, kterým tento český šlechtic ohrožoval významná říšská knížata, vedly císaře k jeho odvolání z čela armády. Když se ale na severoněmeckém pobřeží vylodila švédská armáda pod vedením krále Gustava Adolfa a rychle postupovala do nitra říše, byl okolnostmi donucen císař zavrženého generalissima povolat zpět. Uražený vévoda však ale začal hrát dvojitou hru. Vyjednával s nepřítelem a snad chtěl císaře i zradit. Ferdinand II. se začal mocného šlechtice obávat, a proto se rozhodl zbavit nebezpečného vévody jednou provždy. Albrecht z Valdštejna byl roku 1634 v Chebu na příkaz císaře zavražděn (viz jedno z řady vyobrazení níže).

Jan Amos Komenský byl významným humanistickým myslitelem, vedle Karla IV. největší česká osobnost evropských dějin. Třebaže je všeobecně znám coby „učitel národů“, málokdy je už vnímán i jako spisovatel a filozof světového významu.

Komenský se roku 1614 po studiích v cizině vrací do vlasti a působí jako učitel na školách jednoty bratrské. V pochmurné době po bitvě na Bílé hoře, kdy se skrývá u různých šlechtických přátel a příznivců, a kdy během morové epidemie ztratil ženu a dva syny, píše slavný svůj spis *Labyrint světa a ráj srdce* (tiskem 1631). Když v polském Lešně roku 1628 vzniklo středisko českých emigrantů, Komenský tam odchází, aniž by tušil, že svou vlast opouští navždy. Žije zde s výjimkou delších pobytů v Anglii a ve Švédsku až do katastrofálního požáru roku 1656, kdy shořely téměř všechny jeho spisy, především materiály ke slovníku *Poklad jazyka českého*, na němž pracoval více než čtyřicet let.

Období let 1628–1648 je naplněno v jeho životě především prací na didaktických a pedagogických spisech, ve kterých navrhuje zlepšení systému vzdělávání. Jeho spisy provází hluboká víra v možnost zlepšení lidstva výchovou, vedenou vhodným a účinným způsobem již od nejnižšího věkového stupně. Např. navrhuje, aby do školy chodily všechny děti bez rozdílu, aby se učily nejprve v mateřském jazyce, uměly chápat příčiny i důsledky popisovaných dějů (mělo skončit bezmyšlenkovité učení definic a pouček nazpaměť), vyučování mělo být zajímavé (např. prostřednictvím scének k osvojení učiva), co nejvíc názorné (ukázka skutečných přírodnin, předmětů, nebo alespoň jejich modelů, či obrázků). Nejvýznamnější z jeho pedagogických děl je latinsky psaná *Didactica magna – Velká didaktika* (tiskem 1657) a učebnice latiny napsaná veskrze moderní metodou *Brána jazyků otevřená*. 7300 slov je sestaveno do 1000 základních vět, které skýtají poučení o světě a věcech kolem nás. Píše *Informatorium školy mateřské* (1630), poučení pro matky a chůvy, jak vychovávat nejmenší děti. Ve chvílích největšího smutku, kdy mu zemřela druhá žena, a na návrat do vlasti nebylo ani pomyslení, píše roku 1650 jakousi závěť jednoty bratrské *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*.

Posledních 14 let svého života tráví v Amsterdamu. Tvoří jedinečný *Orbis pictus – Svět v obrazech* (1658) a významné filozofické spisy - *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských* a *Cesta světla*, jejichž originalitu ocenilo teprve až 20. století.

► Zjistěte, jaký byl zdravotní stav Albrechta z Valdštejna v době jeho císařem nařízené fyzické likvidace.

► Zopakujte si, jak probíhala tradiční výuka na středověkých školách? Na co kladla důraz?

Jan Amos Komenský (žil v letech 1592–1670)

► Proč musel po bitvě na Bílé hoře opustit Čechy?

► Komenský se snažil získat přízeň švédské královny Kristýna, co tím sledoval? Co pro jeho život znamenal vestfálský mír z roku 1648?

► Kdy se nejen u nás slaví Den učitelů a jak to souvisím s Komenského životem?

► Slova Kšaftu Jana Amosa Komenského *Věřím i já Bohu, že po přejítí vichřic hněvu, na hlavy naše uvedeného hřichy našimi, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český!* sehrála v českých dějinách důležitou roli v mnoha osudových okamžicích, kdy naposledy, za jakých okolností a v jaké podobě zazněla jeho slova v souvislosti s významnými společenskými změnami?

Srovnejte životopisy Albrechta z Valdštejna a Jana Amose Komenského. V čem se životní osudy těchto osobností evropského významu lišily a co měly společného?

Další průběh třicetileté války

Porážkou českého stavovského povstání roku 1620 boje neskončily. Stejný osud stihl i rodové državy Fridricha Falckého. Dobytím Falce císařskými vojsky se zvýšilo ohrožení Spojeného Nizozemí, které zorganizovalo v roce 1625 širokou protihabsburskou koalici. Vedle Nizozemí se jí účastnily i Anglie a norskodánské království. Cílem koalice bylo čelit habsburské expanzi v říši, zabránit snahám španělských Habsburků o znovuovládnutí Spojeného Nizozemí (španělští Habsburkové se nechtěli smířit se ztrátou sice malé, ale velmi bohaté země, která už dlouho otevřeně i skrytě podporovala odpůrce Habsburků v Evropě, dokonce finančně pomáhala i českým vzbouřeným stavům) a zabezpečit zájmy Dánska v západní části Baltu.

Dánská armáda pronikla roku 1625 do Německa, kde ji však již v roce 1626 porazila císařská vojska vedená **Albrechtem z Valdštejna**. Na počátku 30. let 17. století vystřídal ve vedení protihabsburského tábora poražené Dány Švédové, kteří se vylodili v severním Německu a rychle postupovali do nitra říše. I ti však byli poraženi. V bitvě u Lützen (1632) totiž padl švédský král, vynikající vojenský strateg, **Gustav II. Adolf.**, který neměl žádného mužského nástupce a tak Švédsko na dlouhou dobu ztratilo pevné vedení. Z případného vítězství Habsburků ve válce začala mít obavy i jedna z mocných katolických zemí – Francie, v jejímž čele stál v této době kardinál Richelieu.

Francii Habsburkové ohrožovali hned ze dvou stran – na jihu ze Španělska a na východě z území Svaté říše římské. Vstup Francie do války na straně nekatolického tábora dokazuje, že třicetiletá válka již dávno nebyla jen náboženským konfliktem (např. luteránské Sasko naopak za slib zisku Lužice přešlo na stranu Habsburků), ale šlo také o to, aby Habsburkové nezískali rozhodující vliv na politické dění v celé západní a střední Evropě. Jejich protivníci – především Anglie a Francie – jim v tom chtěli zabránit. Významnou úlohu hrály ve válce i ohledy hospodářské. Nizozemci, Dánové či Švédové nechtěli připustit, aby Habsburkové plně ovládli pobřeží Severního a Baltského moře, kudy vedly důležité obchodní cesty, přinášející jim bohaté zisky.

Vestfálský mír

Válka se však stále prodlužovala a všechny zúčastněné strany vyčerpávala. V polovině 40. let bylo již zřejmé, že ani Habsburci, ani jejich protivníci nemohou zvítězit. Evropa začala hledat cestu ke smíru. **Mírová jednání** probíhala ve dvou městech v **německém Vestfálsku** (proto vestfálský mír) – v protestantském **Osnabrücku** (se Švédy) a katolickém **Münsteru** (s Francouzi).

Rokování se zúčastnily všechny evropské státy s výjimkou Dánska, Anglie a východoevropských států.

Vestfálský mír ukázal, že Habsburkům se nepodařilo získat hegemonii v Evropě. Rakouští Habsburkové však své postavení

- ▶ Zjistěte, ve kterém městě byl Komenský pohřben.
- ▶ Která z univerzit v okolních zemích nese Komenského jméno ve svém názvu?

Kardinál Richelieu [rišelijé] stál v letech 1624–1642 v čele Francie jako první ministr krále Ludvíka XIII. a stal se i slavnou literární postavou.

▶ Ve kterém slavném románu Alexandra Dumase st. tato historická postava vystupuje v roli nebezpečného intrikána?

▶ Proč se mírových jednání neúčastnila Anglie?

▶ Které nařízení vydané v Čechách roku 1627 a na Moravě o rok později je toho důkazem?

ve svých středoevropských državách porážkou českých a rakouských stavů výrazně posílili. Kompromisní dohoda mezi válčícími stranami, z nichž žádná se nestala oficiálním vítězem třicet let trvajících válečného konfliktu, učinila z Francie a Švédska nejsilnější evropské velmoci (země nebyly válkou zničeny a zároveň získaly nová území). Vestfálský mír dále potvrdil nezávislost Spojeného Nizozemí a Švýcarska, současně však stvrdil politickou roztržičnost Svaté říše římské, kde i nadále pokračovalo oslabování moci císaře ve prospěch jednotlivých říšských knížat – např. Braniborska, Saska (získalo od císaře za odměnu bývalou vedlejší zemi Koruny české – Horní a Dolní Lužici) a Bavorska (obdrželi od císaře za trvalé spojenectví kurfiřtský hlas).

Tak v této budově radnice v Münsteru byl 24. října 1648 podepsán vestfálský mír.

► Proč se mu říká vestfálský?

Evropa po skončení třicetileté války:

► Co značí ruka v městské bráně ve znaku Starého Města pražského?

► Kde bychom se mohli setkat s panoramatickým vyobrazením bitvy, po níž k povýšení městského znaku došlo?

Válka a čeští nekatolíci

S porážkou Habsburků spojovali své naděje na návrat do vlasti čeští nekatolíci, kteří museli zemi po Bílé hoře opustit. Po celou válku hledali podporu u všech zemí bojujících proti Habsburkům. Jednali s jejich čelnými politiky, psali jim dopisy, mnozí i bojovali v jejich armádách. Výsledky mírových jednání však byly pro české nekatolíky velkým zklamáním. Otázka politického uspořádání Čech poklesla v průběhu na zcela okrajový problém, na jehož řešení neměly hlavní protihabsburské mocnosti žádný zájem. Nekatolická Evropa se smířila s Ferdinandovým postupem vůči českým stavům. Ale nejen to, český stát přišel i o část svého území. Po čtyřech stoletích byla roku 1635 od něho odtržena Lužice, kterou jak již bylo řečeno, získali za podporu Habsburků protestantští Sasové. Výsledek války tak uzavřel celou jednu etapu vývoje českého státu.

Dopis Jana Amose Komenského švédskému kancléři Oxenstiernovi: (CD)
„Jak potěšitelné bylo dříve mým krajanům, trápeným pro evangelium, slyšeti, co rozkázala Tvá vznešenost, aby bylo hlášáno mnou a po jiných: Nebudeme

Slovníček pojmů:

defenestrace – vyhození z okna, z lat. de = z, fenestra = okno

exulant – vystěhovalec, člověk, který z nějakého důvodu musel opustit svou zemi

hegemonie – převaha

kardinál – církevní hodnostář s právem volit papeže

koalice – spojenectví států, či skupin za účelem dosažení společného cíle (např. boji proti společnému nepříteli)

konfiskace – násilné zabavování majetku

opuštění, tak smutno jest slyšeti nyní: Jsme opuštění, a právě již opuštění v úmluvách míru osnabrückého.

Jestliže jsme vyloučeni od účastenství v něm, co pomůže, že Vy jste byli od nás vyhlíženi jako naši osvoboditelé po Bohu? Co pomůže, že Vy jste byli obměkčeni mocí našich slz, jestliže ty, které jako již zachráněné za svobodné prohlásiti jest ve Vašich rukou, znovu vydáváte v ruce tupitelů? Co pomůže, že Vy jste nám připomínali evangelické svornosti, svatě mezi naše předky vzešlé, svatě taktěž krví mučedníků utužené, jestliže se nestaráte, aby k evangelickému vyznání se vrátilo naše království?“ ...

Toto málo, co píši s vědomím několika, ve jménu však všech, dosud vyhlížejících pomoc a milosrdenství od Boha, Vámi svědectvím jest našich každodenních proseb k Bohu za Vás a k Vám vztažených rukou o slitování. Slyšte nás ubohé, aby také Vás vyslyšel milosrdný Bůh! Jemuž se nejpokorněji nejvřeějšími prosbami odevzdávám.

Dal jsem v Lešně 1/11. října 1648

*Nejslavnější Vznešenosti Vaší stále oddaný J. Komenský
(Prameny našich dějin II., 1526 – 1918, s. 18-19)*

Na základě vestfálského míru se měly poměry v říši vrátit do stavu k 1. lednu 1624. Proč to bylo pro české emigranty nepřijatelné?

Na území kterého dnešního státu leží Lešno a jakou roli toto město hrálo v životě Jana Ámose Komenského?

Jacques Callot – jeho cyklus „Hrůzy války“ je velmi důležitým svědectvím i dokumentem zároveň o průběhu třicetileté války:

Třicetiletá válka předčila svým rozsahem, vojenskými ztrátami, vynaloženými materiálními a finančními prostředky, počtem obětí a hospodářským rozvratem všechny předchozí válečné konflikty.

Otázky a úkoly

1. Které důvody vedly k českému stavovskému povstání a vypuknutí třicetileté války?
2. Jaký průběh mělo české stavovské povstání v letech 1618 – 1620?
3. Jaké důsledky měla pro českou společnost porážka protihabsburského stavovského povstání?
4. Které země bojovaly v průběhu třicetileté války proti Habsburkům a proč?
5. Jaké výsledky přinesla dohoda označovaná jako vestfálský mír všem ve válečném konfliktu zúčastněným stranám?
6. O co Komenský ve svém životě a díle usiloval?

Filmotéka:

Putování Jana Ámose, režie: Otakar Vávra (1983)

Svědék umírajícího času, režie: Miloslav Luther (1990)